

УДК 330.3

DOI:10.32680/2409-9260-2021-5-6-282-283-96-99

ДИНАМІКА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ РОЗВИТКУ

Орленко О.М., кандидат економічних наук, старший викладач, старший викладач кафедри економіки підприємства та організації підприємницької діяльності, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
e-mail: orlenko20022015@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8814-4476

Іваненко І.К., студентка 3 курсу факультету економіки та управління підприємництвом, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
e-mail: irina.ivanenko2001@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-2295-051X

***Анотація.** У статті проведено аналіз сучасного рівня інноваційного розвитку в Україні та виявлено найбільш перспективні напрямки застосування інновацій. Вивчено досвід іноземних компаній та наведено рекомендації щодо підвищення економічної ефективності інноваційної діяльності для українських підприємств. В процесі роботи було виявлено тенденцію до зростання інноваційного рівня України за останні роки, у тому числі завдяки стрімкому збільшенню частки IT-підприємств та орієнтації на міжнародний ринок продукції вітчизняних металургійних, авіабудівних та інших компаній. Також було визначено основні проблеми інноваційного розвитку України такі як нечіткість законодавства та специфіка певних сфер виробництва. У висновках авторами було запропоновано можливі шляхи вирішення цих проблем.*

***Ключові слова:** інновації, глобальний індекс інновацій, інноваційний розвиток, інноваційна політика, найбільш інноваційні компанії.*

DYNAMICS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT IN UKRAINE AND ITS PROMISING AREAS

Orlenko Olha, Candidate of Economic Sciences, PhD, Senior Lecturer, Senior Lecturer, Department of Business Economics and Business Organization, Odessa National University of Economics, Odessa, Ukraine
e-mail: orlenko20022015@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8814-4476

Ivanenko Iryna, student of the Faculty of Economics and Enterprise Management, Odessa National Economic University, Ukraine
e-mail: irina.ivanenko2001@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-2295-051X

***Abstract.** Introduction. The innovation process in today's world is an integral and very important part of every business. Companies are constantly adapting production processes and creating new products. The study of the current innovative state of Ukrainian enterprises will contribute to the development of the most promising areas, which will have a positive impact on the economy of Ukraine. Purpose. Purpose of the article is to analyze the current level of innovation development in Ukraine and to identify the most innovative promising areas. Results. The tendency to increase the innovation development level of Ukraine in recent years was revealed. It happened due to the rapid increasing in the share of IT enterprises and the changes in focuses of domestic metallurgical, aircraft and other companies more on the international market. The main problems of innovative development of Ukraine were also identified and ways to solve them were proposed. Conclusions. The obtained results will be further used for giving recommendations to the government according to the country's innovative development plan, as well as to determine areas of investment activity for leaders of large enterprises.*

***Keywords:** macroeconomic factors, savings, households, financial intermediaries, valuation.*

JEL Classification: O330, O380, O520

Постановка проблеми. На сьогоднішній день інноваційні процеси у світі є невід'ємною та дуже важливою частиною кожного бізнесу. З кожним роком темпи інноваційних процесів постійно пришвидшуються. В умовах економічної глобалізації зміни розповсюджуються по всьому світу та завдяки розвитку технологій сприяють появі нових сфер діяльності. Для того, щоб розробити більш ефективну реалізацію нових ідей на вітчизняних підприємствах, життєво важливим є детальне вивчення сучасного стану інновацій в Україні.

Аналіз останніх досліджень. Питанням інноваційних процесів присвячені наукові праці таких світових та вітчизняних вчених як Г. Менш, Л. Антонюк, С. Ковальчук, М. Ф. Р. Алвес [1], М. Хогенфорстер та ін. Вітчизняні економісти О. Савчук, В. Любимов, П. Харів та А. Сухоруков дослідили показники ефективності різних типів інновацій та визначили найбільш

раціональні шляхи підвищення їх ефективності.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Протягом останніх років з'явилися нові сфери виробництва та розвиваються з небувалою швидкістю вже наявні. Тому інформація має постійно оновлюватись і на базі нових досліджень повинні створюватися релевантні на сучасному етапі рекомендації з вдосконалення інновацій в Україні.

Мета дослідження полягає у дослідженні сучасного рівня інновацій у країні та виділення найбільш перспективних напрямків застосування інновацій на основі аналізу досвіду іноземних компаній щодо вироблення рекомендацій та підвищення економічної ефективності інноваційної діяльності для українських підприємств.

Основний матеріал. Підприємства впроваджують інновації паралельно з науково-дослідними та техніко-конструкторськими роботами. Майже у кожній ТНК є власні наукові центри, що безперервно шукають нові способи вдосконалення виробництва, а відділи HR та маркетингу працюють над кращою організацією внутрішнього процесу та зв'язків з клієнтом. У сучасних умовах високої конкуренції, на всіх ринках, інтереси споживачів лежать в основі інноваційного процесу. Вміння передбачати майбутні потреби споживачів і виготовляти продукцію відповідно до них дозволяє підприємствам гарантовано отримувати надприбуток [2, с. 72].

Згідно даних Глобального інноваційного індексу (GII) у 2020 році Україна посіла 45 місце із 131 економіки у світі та показала кращі результати у галузі знань та технологій, порівняно з попереднім роком [3, с. 1]. Наша країна також є світовим лідером в галузі експорту послуг в галузі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), що складає 4,5% від загального обсягу торгівлі.

Інноваційний досвід іноземних компаній показав, що лідерами в цій галузі є американські, японські та європейські організації, які розробляють програмні продукти, орієнтуючись на онлайн-технології в торгівлі та штучний інтелект. У період пандемії COVID-19 найбільших економічних результатів досягли виробники вакцин [4]. Серед європейських країн лідерами за рівнем інноваційного розвитку у 2019 році були Швеція, Фінляндія та Данія, при чому у Данії найбільша інноваційна привабливість середовища та більша орієнтація на людські ресурси, у Люксембурга – привабливість дослідницьких систем, Франція спеціалізується на фінансах та підтримці бізнесу, на території Португалії багато підприємств-інноваторів, Австрія втілює кооперативні інновації, а Ірландія робить ухил на зайнятість та продажі [5, с. 80].

Проаналізувавши результати вітчизняних підприємств та українських філій міжнародних компаній, можна визначити найбільш інноваційні серед них. Компанія «Vodafone Україна» у 2020 році впроваджувала технологію 5G Інтернету на всій території України. Завдяки інноваціям активно розвиваються аграрна промисловість (холдинг «Астарта» активно впроваджує hardware – дрони, датчики обліку палива та GPS-трекінг техніки), машинобудівна галузь (корпорація «Богдан Моторс» використовує лазерні верстати та фільтри повітря на кожному робочому місці, виготовляє на експорт електричні автобуси та навіть електровантажівки для муніципального використання), будівництва (компанія «Інтергал-Буд» розробляє концепцію багатофункціонального житлового комплексу Intergal City із застосуванням технології «розумний дім», установкою вікон без рам та іншими інноваціями) тощо. За даними Асоціації IT Ukraine, експорт комп'ютерних послуг у 2019 році зріс на 30,2% і склав 4,17 млрд доларів. Українські програмісти розробили велику кількість нових продуктів, таких як підсилювач селфі «Lookserу», музичний музичний плеєр «VOX» та сервіс швидкої граматичної допомоги «Grammarly».

Однією з найбільш інноваційних сфер українського виробництва досі є авіація. Інженери ДП «Антонов» розробили безпілотний авіаційний комплекс (БАК) і спеціалізовані модифікації літаків «Горлиця», «Стратегічний БАК», «Мішеневий комплекс». Іншими інноваційно-розвиненими галузями української економіки є ракетно-космічна галузь, металургія, а також медицина, фінансова сфера та інші актуальні напрямки діяльності.

Українські підприємства все частіше звертають увагу на екологічні інновації, що зменшують негативний вплив виробництва на навколишнє середовище. Компанія «KNESS» займається сонячною енергією і є розробником технологій відновлюваної енергетики з власним дослідницьким центром з 2017 року. Інший енергетичний постачальник «Clear Energy» використовує енергію з біомаси, біогазу та акумулює енергію вітру. У 2019 році частка екологічно орієнтованих та ресурсозберігаючих технологій в Україні становила лише 37%, але порівняно з 2016 роком їх частка значно зросла, що свідчить про позитивний вплив євроінтеграції [6, с. 20].

Також Україна має гарний інвестиційний клімат, що підтверджується звітом про глобальний індекс інновацій (GII) у 2019 році, де майже третина інвестицій у науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи українських організацій поступила з-за кордону. Великий інноваційний потенціал виражається у високо освіченій робочій силі, достатній кількості

природних ресурсів, доступі до світового ринку та розвинутому ІКТ секторі.

За статистичними даними, в Україні у 2019 році частка промислових підприємств, що впроваджували інновації (продукцію та / або технологічні процеси), становила 13,8%, а частка реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг) становила лише 1,3% від їх загальної кількості [7]. Ці показники свідчать про низький рівень інноваційного розвитку українських підприємств загалом. Незначна частка експорту високотехнологічних нововведень та нездатність комерціалізувати інноваційні ідеї перешкоджають переходу України до економіки, заснованої на знаннях.

Україна має високі показники за шістьма з семи складових Глобального інноваційного індексу: розвитком державних установ, людським капіталом та дослідженнями, інфраструктурою, удосконаленням бізнесу, результатами знань та технологій та креативними результатами, які є вищими за середній рівень для групи країн з середнім рівнем доходів. Головним недоліком з цього аналізу можна назвати відносну складність ринку [3, с. 4-5].

Сильні сторони розвитку інновацій в Україні такі: показники державного фінансування, співвідношення учнів і викладачів та рівень забезпеченості вищими навчальними закладами. Позитивну динаміку також ілюструє те, що Україна посідає 3 місце серед кількості працюючих жінок, з вченим ступенем. Українці мають неймовірні творчі результати у галузі торгових марок та розробці мобільних додатків [3, с. 6].

У процесі дослідження малих підприємств було виявлено, що їхня інноваційна активність у 2-2,5 рази нижче, ніж у крупного бізнесу. В. Стрілець виділяє два головних чинника: обмеженість фінансових ресурсів для впровадження інновацій та недостатня проінформованість щодо можливостей їхнього використання у виробничій діяльності. Також інвестиції в технологічні інновації (патенти, ліцензії, програмне забезпечення та ін.) займають лише 3% у загальному обсязі інвестованих коштів у сферу малого бізнесу [8, с. 74].

Основними перешкодами інноваційного розвитку українських підприємств є наявні недоліки законодавства, структурна деформація економіки, дисбаланс та невідповідність технологічної та соціально-ціннісної інноваційної діяльності в Україні. Для вирішення нагальних проблем саме на українських підприємствах Л. Бойко рекомендує: запровадити дієві механізми стимулювання зацікавленості у впровадженні нововведень на рівні крупних підприємств; збільшити обсяги державного фінансового забезпечення інноваційної діяльності і наукових розробок; організувати спільну роботу вищих навчальних закладів та підприємств за принципами бізнес-інкубаторів; створити умови для розвитку інфраструктури, що здійснювала б всі види підтримки інноваційних процесів [9, с. 38].

Міністерство освіти і науки України розробило стратегію інноваційного розвитку України до 2030 р. Основною метою даної стратегії є «створення інноваційної екосистеми України для забезпечення швидкого та якісного перетворення креативних ідей в інноваційні продукти та послуги». Ця стратегія має три основні компоненти: законодавча база для інновацій, розвиток інноваційної інфраструктури та консультативна підтримка разом з освітньою і підприємницькою культурною діяльністю [10, с. 376].

Реалізація цієї стратегії разом із запровадженням ефективних механізмів стимулювання зацікавленості великих підприємств до інноваційного розвитку, збільшенням вартості державного фінансування інновацій та досліджень, організацією спільної роботи університетів та підприємств на принципах бізнес-інкубаторів, допомогла б Україні досягти рівня інноваційного розвитку європейських країн.

Висновки. Українська інноваційна система ще не здатна конкурувати з розвиненими європейськими країнами за рівнем інновацій міжфазного рівня. Навіть наявність окремих інноваційних підприємств, таких як «Vodafone» чи «Antonov», не може суттєво змінити це становище. Однак рівень інноваційного розвитку українських підприємств протягом останніх років зростає. Все більше організацій впроваджують екологічні інновації та виробляють товари і послуги для міжнародного експорту. Найбільш інноваційні галузі в Україні – це інформаційні технології, машинобудування, авіабудування та альтернативні джерела енергії. Україна могла б покращити своє становище за допомогою правильної інноваційної політики уряду з фокусом уваги на цих сферах виробництва.

Список літератури

1. Alves M. F. R. Literature on organizational innovation: past and future. *Innovation&Management Review*. 2018. № 15(2). С. 1–10. URL: https://www.researchgate.net/publication/324041725_Literature_on_organizational_innovation_past_and_future (дата звернення 11.06.2021).
2. Литюга Ю. В., Корощенко Ю. М. Активізація інноваційних процесів сучасних підприємств. *Економіка підприємства: теорія та практика: зб. матеріалів VIII Міжнар. наук.-практ. конф.*, м. Київ, 12–13 жовт. 2020 р. Київ: КНЕУ, 2020. С. 71–72.
3. The Global Innovation Index 2020. Ukraine. URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/>

en/wipo_pub_gii_2020/ua.pdf (дата звернення 11.06.2021).

4. The World's 2021 Most Innovative Companies by Fast Company. URL: <https://www.fastcompany.com/90603436/the-worlds-most-innovative-companies-2021> (дата звернення 11.06.2021).

5. Серебрянская Т. О., Дуна Н. Г. Оцінка інноваційних факторів національного розвитку країн Європи. *Виклики та шляхи стабілізації соціально-економічного розвитку України*. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. С. 77–80.

6. Бичковська А. А., Бояринова К. О. Проблеми та перспективи впровадження екологічних інновацій на підприємствах. *Підприємництво та інновації*. 2020. №14. С. 19–24.

7. Впровадження інновацій на промислових підприємствах за 2000-2019 роки. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/ni/vpr_ipp/vpr_ipp_u.htm (дата звернення 11.06.2021).

8. Стрілець В. Ю. Матеріально-технологічні інновації як імператив виробничого забезпечення розвитку малих підприємств. Наука та інновації як основні шляхи вдосконалення економічного потенціалу країни: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 29 червня 2019 року. Львів: ЛЕФ, 2019. С. 74–76.

9. Бобко Л. О. Сучасний стан розвитку інноваційної діяльності підприємств. Сучасний рух науки: тези доп. II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Дніпро, 28–29 черв. 2018 року. 2018. С. 35–39.

10. Sub-regional Innovation Policy Outlook 2020: Eastern Europe and the South Caucasus. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/innovatsii-transfer-tehnologiy/2020/12/08/Prezentatsiya%20rezultativ%20doslidzhennya%20sfery%20innovatsiynoyi%20diyalnosti.pdf> (дата звернення 11.06.2021).

References

1. Alves, M. F. R. (2018) Literature on organizational innovation: past and future. *Innovation&Management Review*, 15(2), 1–10.

2. Bobko, L. O. (2018). The current state of development of innovative activities of enterprises. *Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi II Internet-konferentsii [Conference Proceedings of the II International Economic Internet Conference]*, Suchasnyy rukh nauky [The modern movement of science]. Dnipro, 35–39 [in Ukrainian].

3. Bychkovskaya, A. A. & Boyarinova, K. O. (2020). Problems and prospects for the implementation of environmental innovations in enterprises. *Pidpryyemnytstvo ta innovatsiyi*, 14, 19–24 [in Ukrainian].

4. Introduction of innovations at industrial enterprises for 2000-2019. State Statistics Service of Ukraine. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/ni/vpr_ipp/vpr_ipp_u.htm

5. Lityuga, Y. V. & Koroshchenko, Y. M. (2020). Activation of innovative processes of modern enterprises. *Materialy VIII mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Conference Proceedings of the International Economic Conference]*, *Ekonomika pidpryyemstva: teoriya ta praktyka [Enterprise economics: theory and practice]*. Kyiv: KNEU, 71–72 [in Ukrainian].

6. Serebryanskaya, T. O. & Duna, N. G. (2020). Estimation of innovative factors of national development of European countries. *Vyklyky ta shlyakhy stabilizatsiyi sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku Ukrayiny*. Kharkiv: VN Karazin KhNU, 77–80 [in Ukrainian].

7. Strilec', V. Y. (2019). Material and technological innovations as an imperative of production support for small businesses. *Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Conference Proceedings of the International Economic Conference]*, *Nauka ta innovatsiyi yak osnovni shlyakhy vdoskonalennya ekonomichnoho potentsialu krayiny [Science and innovation as the main ways to improve the economic potential of the country]*. Lviv: LEF, 74-76 [in Ukrainian].

8. Sub-regional Innovation Policy Outlook 2020: Eastern Europe and the South Caucasus. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/innovatsii-transfer-tehnologiy/2020/12/08/Prezentatsiya%20rezultativ%20doslidzhennya%20sfery%20innovatsiynoyi%20diyalnosti.pdf>

9. The Global Innovation Index 2020. Ukraine. Retrieved from https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020/ua.pdf

10. The World's 2021 Most Innovative Companies by Fast Company. Retrieved from <https://www.fastcompany.com/90603436/the-worlds-most-innovative-companies-2021>